

Грунтуючись на теоретичних положеннях і підходах до проблеми розвитку професійно-правової готовності, необхідно констатувати, що готовність до правозастосовної діяльності являє собою багатокомпонентну системну освіту, котра має складну динамічну структуру та відображає сформованість у здобувачів вищої освіти професійно-правових знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей, що забезпечують ефективність професійної служби.

Готовність здобувачів вищої освіти ВНЗ ДСНС України до правозастосовної діяльності є закономірним і комплексним показником результату правової підготовки майбутнього фахівця у сфері цивільного захисту, а сформована правова компетентність стає найважливішою умовою успішної адаптації випускника в обраній ним професії.

Пелипенко М. М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник навчально-науково-виробничого відділу Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України;

Черненко О. М., кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри організації заходів цивільного захисту факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ

У системі підготовки працівників ДСНС України все більшого значення набуває проблема формування комунікативної компетентності курсантів (студентів, слухачів). Вона є невід'ємною складовою професійної компетентності, отже, професійно-психологічна підготовка майбутніх працівників органів та підрозділів ДСНС України передбачає формування у них комунікативних знань, умінь та навичок.

У науковій літературі прийнято розділяти поняття «компетенція» і «компетентність». І. Б. Буртонова пише, що перший термін означає коло питань, у яких людина добре обізнана, володіє знаннями, досвідом, або сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються відносно певного кола предметів і процесів і необхідних, щоб якісно і продуктивно діяти стосовно них. Відповідно компетентність – це рівень володіння компетенціями.

Науковці виділяють велику кількість параметрів, які визначають компетентність спеціаліста. Це і вміння вирішувати проблемні ситуації, професійні проблеми, пов'язані із запобіганням НС та ліквідацією їх наслідків, та органі-

зація ефективної взаємодії з іншими відомствами та службами у випадку попередження або ліквідації наслідків НС, і організація навчань, професійно-психологічної підготовки у своєму підрозділі, і здійснення свого подальшого вдосконалення та професійного розвитку.

Аналіз досліджень у галузі соціальної, педагогічної психології й педагогіки показує, що більшість вчених (Б. Г. Ананьєв, Г. М. Андрєєва, І. А. Богачок, Н. В. Бордовська, М. С. Каган, О. М. Леонтєв, Л. М. Мітіна, В. М. Панкратов, В. М. Панфьоров, А. А. Реан, Н. І. Шевандрин, В. М. Шепель та ін.) комунікативну компетентність розглядають у зв'язку з вивченням взаємодії людей, знаннями і уміннями, як особистісну якість і поведінку, яка проявляється у стосунках, у зв'язку із навичками ефективного спілкування.

В. С. Безрукова детермінує комунікативність як позитивну морально-етичну якість особистості, що виражає схильність людини до спілкування, до встановлення контактів, зв'язків, відносин. Автор зазначає, що ця якість ґрунтується на здатності людини відчувати поле психологічної сумісності з партнером і підкреслює близькість цього поняття із терміном «комунікабельність», які вживаються переважно як синоніми.

Ю. П. Расторгуєва у своєму дослідженні проаналізувала визначення комунікативної компетентності, запропоновані різними авторами. Дане поняття тлумачиться як здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми (Л. Д. Столяренко); як здатність до орієнтації (Г. М. Андрєєва) або зорієнтованість в різних ситуаціях спілкування (Г. С. Трофімова); як володіння мовою, вміння орієнтуватися в об'єкті спілкування для створення прогностичної моделі його поведінки, емпатія, особистісні характеристики (адекватна самооцінка, соціальна спрямованість) самого суб'єкта спілкування (М. О. Хазанова); як ситуативна адаптивність і вільне володіння вербальними і невербальними засобами соціальної поведінки (Ю. М. Ємельянов); як система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії у ряді ситуацій міжособистісної взаємодії (Л. А. Петровська); комунікативна гнучкість (О. І. Муравйова).

Сама ж Ю. П. Расторгуєва вважає, що комунікативна компетентність є невід'ємною частиною системи професійних якостей, що визначають ефективність професій, комунікативних за своєю природою. На перший погляд, професію рятувальника складно віднести до комунікативних, проте глибший аналіз її особливостей дає усі підстави вважати це справедливим.

Вирішення службових завдань фахівцями оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в переважній більшості випадків пов'язане з людським фактором, тобто з ціннісними орієнтирами, моральними принципами, нормами поведінки, життєвими планами, рівнем знань та інформованості, характером трудових та соціальних навичок, установками та уявленнями про особистісно значущі елементи соціального життя – соціальну справедливість, про права і свободи людини, про громадянський обов'язок (так трактує поняття людського фактора Н. В. Загуменна). Багато в чому психологічна спе-

цифіка пов'язана також із дією таких екстремальних чинників, як небезпека і надзвичайний динамізм розвитку подій; дефіцит часу та інформації; невизначеність можливих варіантів зміни обстановки; необхідність орієнтуватись у безперервному потоці недостатньо структурованої інформації чи навіть в умовах її відсутності; вимоги щодо негайного вирішення завдань, що потребують нестандартного, творчого підходу; висока відповідальність за наслідки прийнятих рішень та виконаних дій.

Спілкування працівників ДСНС України із представниками об'єктів, де проводиться пожежно-технічне обстеження, оформлення приписів, участь у розслідуванні пожежі, видача дозволів на проведення діяльності, взаємодія з представниками об'єкта часто наповнені нервовим напруженням і містять конфліктогенний потенціал, який може перерости в найгостріше протиборство. В останній час спостерігається тенденція до зростання кількості таких ситуацій.

Комунікативна компетентність майбутнього фахівця оперативно-рятувальної служби цивільного захисту є досить важливою складовою широкою та складною проблеми – формування його професійно важливих якостей. У практичному плані вирішенням цієї проблеми є підвищення рівня ефективності професійної діяльності.

Зважаючи на сучасні тенденції розвитку освіти, методологічно для нас становлять інтерес наукові праці, що ґрунтуються на особистісно-орієнтованій парадигмі освіти, дослідження соціальної перцепції, міжособистісних стосунків.

Аналіз досліджень з проблеми комунікативної компетентності (Н. Ю. Бутенко, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, С. Д. Максименко, І. П. Підласий, Ю. М. Ємельянова, О. М. Леонтєв, Р. С. Немов, Л. А. Петровська, І. П. Підласий, Р. Уайт та ін.) дозволяє розкрити динаміку її дослідження в системі освіти. Проблема підвищення професійної комунікативної компетентності фахівців оперативно-рятувальної служби в сучасних умовах повинна вирішуватися на основі новітніх досягнень в області психології, педагогіки, андрагогіки, акмеології та інших наук.

У професійній діяльності працівника ДСНС України спілкування займає провідну роль. Ефективність спілкування передбачає знання всіх його компонентів, які забезпечують комунікативну компетентність майбутнього працівника.

Усебічно розглянути явище комунікативної компетентності неможливо без розуміння її структури. Досить повно її представила, на наш погляд, Р. П. Дондокова. Згідно з нею даний феномен включає в себе мотиваційно-ціннісний компонент (комунікативні цінності, потреби; особистісні цінності, які проявляються у ставленні до себе та інших людей; соціальні установки), когнітивний компонент (являє собою систему комунікативних знань: про ціннісно-смыслову сторону спілкування, про особистісні якості, які сприяють і перешкоджають спілкуванню, про емоції й почуття, що супроводжують його, атрибутів спілкування (зовнішній вигляд, засоби, час, простір), способів вер-

бальної й невербальної комунікації тощо), емоційний компонент (створення і підтримання позитивного емоціонального контакту зі співрозмовником), поведінковий компонент (являє собою систему комунікативних умінь (перцептивних, експресивних, саморегуляції, технічних, емпатійних). На думку дослідниці, особливе місце у структурі комунікативної компетентності особистості займає досвід спілкування, який, з одного боку, соціальний, а з іншого – індивідуальний, і з цими процесами пов'язаний його динамічний аспект.

Таким чином, можна зробити висновок, що комунікативну компетентність можна тлумачити як ієрархічно організоване психічне утворення, як певний рівень розвитку особистості майбутнього фахівця оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, що передбачає сформованість його цілісної системи мотиваційно-спонукальних, особистісних якостей і функціонально-операційних проявів, які реалізують емоційні, когнітивні і поведінкові компоненти сфери особистості.

*Терещенко С. П., начальник НМЦ ЦЗ та БЖД Полтавської області;
Гафіатуліна І. В., завідувач обласного методичного кабінету НМЦ ЦЗ та БЖД Полтавської області*

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ШЛЯХ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУХАЧІВ

В умовах входження України у європейське інформаційне та освітнє поле якість функціонального навчання (підвищення кваліфікації цільового призначення) керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту (далі – функціональне навчання), значною мірою залежить від інтенсифікації й оптимізації навчального процесу на основі ефективного використання класичних та активного впровадження інноваційних методів навчання. Всезростаюче інформаційне навантаження, зміни у нормативно-правовій базі цивільного захисту, а також стислі строки функціонального навчання обумовлюють необхідність впровадження таких педагогічних технологій, які б дозволили активізувати пізнавальну діяльність слухачів, підвищити ефективність засвоєння ними навчального матеріалу. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми є повноцінне використання візуалізації навчального матеріалу в процесі підготовки слухачів.

Візуалізація – це процес подання даних у вигляді зображення з метою максимальної зручності їх розуміння; надання осяжної форми будь-якому об'єкту, суб'єкту, процесу тощо. Проте таке розуміння візуалізації передбачає мінімальну розумову і пізнавальну активність слухачів, а візуальні дидактичні засоби виконують лише ілюстративну функцію. Інше визначення візуалізації дає Вербицький А.А.: «Процес візуалізації – це згортання розумових змістів у наочний образ. Бувши сприйнятим, образ може бути розгорнутий і слу-